

*„Új könyvtár virul itt,
tele rendbe rakott tudománnyal.
Fontos, hogy mindent nyitva találj odabent.”*

Tudomány és kutatás a Klimo Könyvtárban

A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 13.

*„Új könyvtár virul itt, tele rendbe rakott tudománnyal.
Fontos, hogy mindent nyitva találj odabent.”*

TUDOMÁNY ÉS KUTATÁS
A 240 ÉVES KLIMO KÖNYVTÁRBAN

A 2014. október 16–17-én rendezett jubileumi
tudományos konferencia tanulmányai

Szerkesztette:
Dezső Krisztina – Molnár Dávid – Schmelczer-Pohánka Éva

Pécs, 2016

A kötet megjelenését támogatta:

Pécsi Egyházmegye

Pécsi Tudományegyetem

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont

Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont

Borítóterv: Gergely Zsuzsanna

Olvasószerkesztő: Fekete Ágnes

Kiadja a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont
és a Pécsi Egyházmegye.

Felelős kiadó: Dr. Fischerné Dr. Dárdai Ágnes és Dr. Udvardy György

Nyomdai előkészítés: Virágmandula Kft.

Felelős vezető: a Kft. ügyvezetője
www.mandulavirag.hu

ISBN (print): 978-963-429-059-9

ISBN (pdf): 978-963-429-063-6

ISBN (epub): 978-963-429-060-5

ISBN (mobi): 978-963-429-061-2

ISBN (html): 978-963-429-062-9

ISSN: 1587-5202

© Szerkesztők és szerzők

© Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont

© Pécsi Egyházmegye

TARTALOMJEGYZÉK

Ajánló (Dr. Fischerné Dr. Dárdai Ágnes).....	7
Köszöntő (Dr. Udvardy György)	9
KÖNYVTÁRTÖRTÉNET – A PÉCSI KÖNYVKULTÚRA A 18–19. SZÁZADBAN.....	11
Monok István: A könyvtárak nyilvánossága a 16–18. században.....	13
Schmelcz-Pohánka Éva: „Mennyire szép odabent! Mily nagy a hírneve kint!” A pécsi püspöki bibliotéka alapításának korabeli ismertetései és recepciói.....	25
H. Simon Katalin: A Szombathelyi Püspökség szerepvállalása Szombathely kulturális életében a 18. század végén.....	47
Kocsis Éva: Mátyás Flórián kutatásai és könyvtára Pécsen.....	61
Gergely Zsuzsanna: Illustrationes – Régi könyves metszetgyűjtemény	89
OKTATÁS- ÉS MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET	97
F. Dárdai Ágnes: Pécsi vonatkozású történelemtankönyvek a Pécsi Püspöki Joglyceumban (1865–1922).....	99
Egyed Emese: A fegyelmezett világ munkása. Daniele Concina a színjátszás veszedelméről.....	113
Boda Miklós: Az Erzsébet Tudományegyetem Könyvtára Balogh Károly (1879–1944) irodalomtörténész és műfordító életében....	129
JOG- ÉS HADTÖRTÉNET.....	147
Kiss Gábor: A 19–20. század kánonjogi műveltsége Pécsen	149
Pókecz Kovács Attila: Huszty István <i>Jurisprudentia Practicájának</i> hatása a 18. századi jogi oktatásra.....	163
Tegzes Ferenc: A <i>Világháború Heti Postája</i> képanyaga. Egy újabb érték a Klimó Könyvtár kincses ládjából.....	177
IRODALOMTUDOMÁNY.....	199
Maczák Ibolya: A méhkirálynő édes uralma. Esterházy Krisztina Jozefa felett mondott temetési beszéd a Klimó Könyvtárban.....	201
Nagy Imre: Az Olvasó, a Cenzor, a Könyvek és „egy gonosz lelkű Pap” (Szerzői szerepek Alexovics Vazul A ‘Könyvek’ Szabados Olvasásáról című könyvében)	209
Hartvig Gabriella – Jankovits László: A bárd és a magyarok. Michael Denis <i>Protepticónja</i> a Klimó Könyvtárban.....	217
A KLIMO KÖNYVTÁR TÖRTÉNETÉHEZ KAPCSOLHATÓ SZEMÉLYEK	243
Borsy Judit: Koller József nagyprépost francia kapcsolatai. Francia levelek a Klimó Könyvtárban.....	245

Hencz Enikő: Mit ajánlhatott Dobai Székely Sámuel Klimo György pécsi püspöknek? Dobai Székely Sámuel könyvtárának kínálata.....	267
T. Papp Zsófia: Agyich István kéziratos versei a Klimo Könyvtárban. <i>Ille vir est, quem Phoebus amat, cui Pallas amica est</i>	277
TÖRTÉNETTUDOMÁNY.....	321
Nagy János: Baranya vármegye követei az 1751. évi országgyűlésen	323
Vitári-Weber Adrienn: Egy főpapi magángyűjteménytől a (nyilvános) múzeum felé. A pécsi püspöki könyvtár numizmatikai gyűjteménye a kezdetektől 1918-ig	335
A KÖTET SZERZŐI.....	385

Irodalomtudomány

A méhkirálynő édes uralma Esterházy Krisztina Jozefa felett mondott temetési beszéd a Klimo Könyvtárban

2009-ben kutattam először a Klimo Könyvtárban, mert itt fértem hozzá ahhoz a dokumentumgyűjteményhez,¹ amely egy osztrák szerző, Emil Ludwigsdorff zalavári bencés apát Bécsújhelyen megjelent német nyelvű prédikációját (is) tartalmazza. A beszéd hungarikumnak tekinthető, hiszen Esterházy Pál nádor és Esterházy Orsolya 1663-ban született lánya, az ágostonos szerzetesnő, a kismartoni kolostor előljárója, Esterházy Krisztina Jozefa² felett mondták el 1728-ban.³

Az elmúlt négy évben főként abból a szempontból vizsgáltam a szöveget,⁴ hogy miként jelenik meg benne az Esterházy família. Ebből adódóan elsősorban a család- és nőreprezentációra fordítottam figyelmet, s más hasonló művekkel összehasonlítva főként azt igazoltam a prédikációban, hogy bár Esterházy Krisztina Jozefa szerzetesként élt, a szentbeszédben megjelenített alakja sokkal inkább (kifejezetten apjához, Esterházy Pál nádorhoz hasonló) világi előljáróhoz, uralkodóhoz illik, mintsem apácához.

Jelen esetben sokkal inkább a beszéd eddig nem vizsgált vonásait, elsősorban kegyességi jellegét igyekszem hangsúlyozni. Természetes, hogy egy 18. századi apáca felett mondott temetési prédikáció rendelkezik ilyenekkel – írásomban azonban azt szeretném bemutatni, hogy kifejezetten az Esterházyakhoz köthető kegyességhez milyen jellegzetességek kapcsolják. Mindez összhangban áll Utasi Csilla újabb kutatásaival, akinek megfogalmazása szerint „A történeti Krisztust Aquinói Szent Tamás is imagónak nevezi, és a figura és az exemplum fogalmát rendeli hozzá, nála a reprezentáció fogalma, a platóni reprezentáció-fogalommal ellentétben, nem ontológiai értelmű, hanem inkább reflexiók sora, Istentől kijelölt szerep. A kora újkorban ez a felfogás él tovább: ennek értelmében fejezhető ki a társadalmi státusnak megfelelő magatartás, amely egyidejű megnyilvánulása a mennyei és a földi hierarchiának.”⁵ A fentiek szellemében először néhány jellegzetes példán keresztül – más szövegekkel összehasonlítva – azt mutatom be, miként reprezentálja Emil Ludwigsdorff Esterházy

---

* A szerző az MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport tudományos főmunkatársa. A tanulmány az OTKA K 101571. számú pályázata támogatásával készült.

¹ Jelzet: PTE EK TGYO KK R.IV.11/25. MÓRÓ 2001. 377. (L586. tétel.) Itt köszönöm meg Dr. Schmelczter-Pohánka Éva segítségét.

² Vö. MOHL 1937.

³ Nem ez az egyetlen beszéd, amely a zalavári bencés apát és az Esterházy család kapcsolatát dokumentálja. Esterházy Mihály feleségének (Anna Margaretha Gräfin Tizzoni von Dessana) ajánlott, ugyancsak Kismartonhoz köthető beszéde: LUDWIGSDORFF 1719.

⁴ MACZÁK 2009., MACZÁK 2015.

⁵ UTASI 2015. 301.

Krisztina Jozefát szerzetesként és az Esterházy család tagjaként. A következőkben tehát a főúri- és családreprezentáció sajátos szegmenseit vizsgálom a szövegben.

Emil Ludwigsdorff temetési beszédének locusa az *Énekek Éneke* 7,1-re utal („*Quam pulchri sunt gressus tui Filia Principis / Wie schön seynd deine Schritt O Fürsten-Tochter.*” A korabeli magyar, katolikus fordítás szerint élve: „*Melly szépek a' te lépésid a' sarukban, fejedelem leánya!*”⁶) E metafora azért is érdekes, mert éppúgy kapcsolódhat a pályaszakaszokhoz, mint az önálló döntésekhez. Ezek elvileg nem kapcsolódnak a barokk korszak apácaihoz társítható elképzelésekhez, ám az Esterházy Krisztina Jozefa felett mondott prédikációban igen változatosan alkalmazza a szerző ezt a metaforát. Megfogalmazása értelmében a herceglány első lépése világra jövele volt a hercegi családban, második Isten felé fordulása, harmadik az ágostonos apácák szerzetébe lépése. Ez utóbbi következtében pedig a szó szoros értelmében számos lépést tett – a hitszónok megfogalmazása szerint – például a szegények felé, vagy éppen a templom karzatára indulva.

Érdekes módon hasonló metaforarendszert ismerhetünk meg egy 1731-es, Pozsonyban megjelent, ugyancsak egy apáca felett mondott temetési prédikációban.⁷ Ott ugyanis azok a különböző ütések, csapások mentén épül fel a beszéd, amelyek elválasztották, elszakították a szerzetesnőt a világtól. Ezek a „csapások” azonban korántsem negatívan értendők, hiszen az orsolyita apácát a szegénység, tisztaság és engedelmesség ütése szakította el a világi hívságoktól – így ezek valójában inkább az Emil Ludwigsdorff beszédében elhangzó lépésekre emlékeztetnek.

Emil Ludwigsdorff szentek fölött álló égi lényként jellemzi Esterházy Krisztina Jozefát és a *Jelenések könyvében* szerepelteti: lényét ezáltal eszkatalogikus jelentőségűvé növeli, s ennek bizonyításaként összefüggő, oda-visszautaló metaforarendszert alkalmaz beszédében. Az apokalipszis angyalaként ábrázolt Esterházy Krisztina Jozefa ugyanis egyik lábával a tengeren, másikkal a földön áll. Ludwigsdorff értelmezésében egyértelmű, hogy e két láb nem más, mint a rendalapító Szent Ágoston, illetve Jézus Krisztus, akik megalapozták a herceglány lépteit.

A herceglány lábai a prédikációszerző szerint – Jézus és Ágoston – éppúgy megjelennek Jozefa névbetűiben, mint a *Jelenések könyvében*, mivel a IOSEPHA szó első betűje (alfája, kezdete) Iesust, az utolsó (omegája, vége) pedig a rendalapító Augustinust jelenti Ludwigsdorff olvasatában.⁸ Amint a többi betű sem véletlenül került a herceglány szerzetesi nevébe, hiszen a kapcsolódó, latin nyelvű, az akrosztikonok szabályai szerint is értelmezhető mondat – „*In Omni Sanctitate Et*

⁶ SZENT BIBLIA 1626. 595.

⁷ RAYMUNDUS 1731.

⁸ „*Dann diser Ihr ganzer Heil. Nahmen ist gleichsamb ein auß lauter heiligen Reliquien deren Tugenden zusammen gesetzter heiliger Leib welcher in seinen ersten und letzten Buchstaben: I und A solche zwey Gebenedente Füß hat welche ihnen die Engeln selbstn wünschen solten was sollen dann dise zwey gebenedehte Buchstaben als der Buchstab I und der letztere Buchstab A in den Nahmen JosephA vor zwey Füß seyn? Ach! Dise zwey Buchstaben seynd jene zwey gebenedehte Füß ohne welche ein Ordens-Kind Augustini keinen Schritt in den Himmel machen kan dann der erste Buchstab in den Nahmen Josepha nemblich der Buchstab I bedeutet Jesum, als den ObristenSchutz-Herrn aller Ordens-Personen der letzte Buchstab aber in den Nahmen Josepha, nemblich der Buchstab A bedeutet Ihren Heil. Ordens-Stüffter Augustinum (...)*” (LUDWIGSDORFF 1728. 12.)

*Pietate Honoravit Animam.*⁹ – feloldásaként Ludwigsdorff megjegyezte, hogy önzetlenség (ártatlanság), ima és csend voltak léptei, illetve lábnyomai ezen rendfőnöknőknek.

Nem ez az egyetlen szokatlan retorikai megoldás Luwigsdorff beszédében. Ugyanis a *Bibliában* éppen a Napba öltözött asszony egyik „előhírnöke” az az angyal, akit a prédikáció konklúziója értelmében Krisztina Jozefa megtestesít. Bizonyos értelemben tehát éppen nem isteni szolgáló, hanem isteni küldött Pál nádor legidősebb leánya. A *Jelenések könyvének* egyik legismertebb, tizedik fejezetében ugyanis ez az égi lény nyújtja át Jánosnak a könyvet, amelyet meg kell ennie – s amely a gyomrában keserű, szájában pedig mézédés. Nem véletlen tehát, hogy egy korábban méhkirálynőként ábrázolt személy testesíti meg. Ez a bizonyos könyv Ludwigsdorff szabad átköltésében nem más, mint Szent Ágoston regulája, amit Krisztina Jozefa prezentál a világ számára.

Rendfőnöksége a prédikáció jelképrendszerében ugyanis nem szent szolgálat, hanem gyümölcsöző uralkodás volt, melynek során az ő méhkirálynői „édes regnálása” – nyilván alattvalói révén is – lány (lelki) mézet eredményezett.¹⁰ A metafora nőkre alkalmazott szokatlan használatát az teszi különösen érdekessé, hogy a prédikációk gyakorlatában nemhogy uralkodást nem jelent, hanem éppen a hit-szónoki alázatossági formula eleme.

A méhek és pókok kapcsolódó tárgytörténetére vonatkozóan ugyan számos feldolgozás ismert,¹¹ de az egyházi szövegalkotás gyakorlatában a méz és a méh többnyire az elődökhöz és a feljebbvalókhöz való ragaszkodásra utal, mint például Tyukodi Márton megfogalmazása szerint: „*Jobbnak és illendőbnek itélvén azért követni a' jo egészséges és mindeneknél kedves méheket, kik sok külömb külömb féle virágokra kiröpülvén keresik és gyűjtik az ő mézeket, hogy sem a' gyűlölséges és mérges pókokat, kik magok gyomrokbol szövök, fonnyák az ő semmire kellő pók-hálójokat.*”¹² Közismertek Pázmány szavai is e tárgykörben: „*A pókháló nem jobb a lépesméznél noha a pók béliből szövi légyfogó hálóját; a méh pedig virágokról szedeti mézét; azon igyekeztem, hogy a Régiek nyomából ki ne lépjem, hanem az ő fegyverházakból vegyek diadalmas kardokat.*”¹³

Emil Ludwigsdorff nemcsak azt hangsúlyozta beszédében, hogy Krisztina Jozefa apjától – és általában az Esterházy család tagjaitól – örökölhette vallásosságát,

⁹ LUDWIGSDORFF 1728. 12.

¹⁰ „*Es ist mir glaubwürdig von denen meisten Ihrer Geistlichen Hoch-Adelichen Chor-Frauen erzehlet worden daß man in 36. Jahren Ihrer Hochlöblichen Regierung Sie niemahls recht erzörnt oder doch bald wider nach etlichen wenigen Augenblicken völlig beschäftigt gesehen, weil Sie als eine Geistliche Regentin allezeit der höchsten Milde und Sanftmuth Gottes dises Allerhöchsten Geistlichen Oberhaupts mit grossen Schritten nachgegangen dann Sie war allezeit und in allen gefälligen und ungefälligen Umständen liebreich mild gütig gedultig und sanftmüthig wie ein Lämblein angenehm in Ihren Minen freundlich in Gebräden gütig in Worten holdfeelig in Ihrer Aufführung gedultig in Übertragung widriger Zufäll sittsamb in handeln und wandeln mild und liebreich in allen Ihren Seelen-nutzlichen Ermahnungen gegen Ihre Geistliche Töchter dißfalls nachfolgend dem Bienen-König als welcher mit seinen milden Hönig durch die süsse Regierung ihme mehr Unterthanen macht als er bekommen wurde wann er mit lauter bspißigen Stacheln gegen seine liebe kleine Bienlein herumb wüten thäte.*” (LUDWIGSDORFF 1728. 9.)

¹¹ Vö. A méhek és pókok kapcsolódó motívumtörténetére vonatkozóan lásd még: KECSKEMÉTI 2007. 76.

¹² TYUKODI 1641 ** 5r.

¹³ PÁZMÁNY 1623.)(v-)(2r.

illetőleg életszentségét: azt is kiemelte, hogy huszonöt lelki gyermekkel rendelkezett, hiszen ennyi apáca élt halálakor a kismartoni zárdában,¹⁴ amint Esterházy Pálnak is huszonöt fia és lánya volt. Ráadásul ezek az utódok mind-mind egy-egy gyémántot jelentenek a herceg koronáján – amint a huszonöt lelki gyermek is egy-egy csillag Krisztina Jozefa égi koronáján.¹⁵

Itt jegyzendő meg, hogy a klasszikus retorika képviselői az érvelés forrásai közül a személyi érvek – *argumenta a persona* – két igen ritka fajtájának tekintették a nem (*sexus*) és a név (*nomen*) esetét.¹⁶ Az elemzett prédikációban kétségtelen, neme és neve egyaránt arra predesztinálta Esterházy Krisztina Jozefát, hogy egyaránt utóda legyen a dicsőséges és isteni hatalom által támogatott nádornak és Szűz Máriának.

Neve egészében pedig Szent Józsefekre utal, aki Jézus nevelőapjaként a Megváltó első lépéseit vigyázta. A szerző ezen eljárását az irodalomtudomány a biblikus mitizáció fogalmával jelöli, amely „[...] a bibliai hivatkozások, párhuzamok alkalmazásának egy sajátos módja. Tudatos elhatározás a mű szerzője részéről: a kortársakra vonatkoztatott bibliai párhuzamok (nevek) valamilyen lényegi hasonlóság alapján jelentéstöbbletet kölcsönöznek a műnek, akár pozitív, akár negatív mitizációról van szó.”¹⁷

Esterházy Krisztina Jozefa Emil Ludwigsdorff beszédének értelmében nemcsak angyalként vagy királynóként kapcsolódott Máriához, hanem más módon is, hiszen halálának napja, december 7. a liturgikus naptár szerint a Szeplőtelen fogantatás (*immaculata conceptio* ünnepének előestéje. (Az eddigi metaforarendszerekhez kapcsolódik ez a szám is, hiszen a *Teremtés könyve* 3,15 és a *Jelenések könyve* 12,1 alapján Magyarországon a 15. századtól a Napba öltözött asszony vált a szeplőtelen fogantatás jelképévé.) Mivel ezen a napon teológiai értelemben arra emlékezik az egyház, hogy Mária létének első pillanatától, tehát fogantatásától kezdve mentes volt az eredendő bűntől, ez különös kegyet jelent Jozefa számára is. Ezt az is

¹⁴ A nyomtatvány név szerint is említi őket: „Ihro Hochwürden und Gnaden Frau Anna Rosina, auß dem Hochgräfflich Zitsischen Haus als dermahlige Frau Dechantin. Frau Clara Andraschin. Frau Constantia Esterhasin eine Hochfürstliche Tochter Fürstens Pauli Mildreichester Gedachnuß. Frau Johanna Töteschin. Frau Eleonora Schmelzerin. Frau Caecilia Brennerin. Frau Regina Wukowitzin. Frau Antonia Esterhasin. Frau Augustina Sieringerin. Frau Josepha Esterhasin. Frau Magdalena Vitalin. Frau Euphrosina Berénin. Frau Ernestina Mayrin. Frau Amalia Tournon. Frau Theresia Horwätin. Frau Rosalia Fachmerin. Frau Monica Prennerin. Frau Rosa Hohenwartherin. Frau Ignatia Risin. Frau Aloysia Jelin. Frau Michaëla Schmidin. Frau Francisca Röslerin. Lay-Schwestern Maria Anna Streberin. Rosimunda Kopin. Xaveria Petruzin.” LUDWIGSDORFF 1728. 2.

¹⁵ „Sie wissen alle, daß die in der Heil. Ehe zur Ehr Gottes erzeugte Kinder ein recht kostbarer Geschmuck und die schönsten Edelgestein dises Heil. Sacraments seynd welche nummerho in der ewigen. Seeligkeit die Cron Gttes aufziehen kan sich also Grosser Fürst Paulus durch seinen Heiligen Ehand vor GOTT und ganzer Welt einervon dem Heiligen Sacrament der Ehe geweychten Cron von 25. kostbahren Diamanten nemblich von Fünff und zwanzig hoch-fürstlichen Erben rühmen nun dise recht herrliche Cron von 25 hochfürstlich Durchlauchtigen Diamanten PAULI ESTERHASI, macht SEine Hochseelige Hochfürstliche Geistliche Tochter und Allerwürdigste geweste Pröbstin JOSEPHA CHRISTINA, ebenfalls mit einer Cron von 25. Sternen auf dem Haupt gleichsamb eine unvergleichliche Geistliche Finess, was seynd aber die vor 25. Stern in der Himmel-grossen EhrenCron unserer hochseeliger Geistlichen Fürsten-Tochter JOSEPHAE CHRISTINAE [...]” LUDWIGSDORFF 1728. 16. (Kiemelés az eredeti szövegben.)

¹⁶ LAUSBERG 1961. 205.

¹⁷ HARGITTAY 2001. 24.

bizonyítja, hogy az 1728-as évszámhoz a következő kronogramot – azaz egy nem lírai szövegben a betűk egyenkénti római számként értelmezett értékét – rendelte a szerző: „IUVI DILVCVLVM”,¹⁸ azaz Isten hajnala, isteni virradat.

Sajátos módon kapcsolódik ez az ünnep az Esterházy család kegyességi gyakorlatához is, hiszen Esterházy Pál nádor több tekintetben is sokat tett ennek elismeretetéséért, népszerűsítéséért. Ezzel összhangban a bécsi, majd a nagyszombati egyetemen felajánlást tett azon hallgatók javára, akik adott évben a legmeggyőzőbb bizonyítást írják a szeplőtelen fogantatásra vonatkozóan.¹⁹ Utóbbi nagyszombati alapítvány kitétele volt továbbá az is, hogy meg kell ünnepelni a szeplőtelen fogantatás emléknapját, azon kell a díjnyertes szentbeszédet elmondani – majd később ki is nyomtatni.²⁰

Itt jegyzendő meg, hogy Esterházy Pál egy másik közismert munkájában is helyet kapott a nagyszombati ágostonos kolostor – jelesül annak egyik (korán beszerzett) ereklyéje: a nádor nevével fémjelzett *atlas Marianum*²¹ 1696-os második kiadásában (*Mennyei korona*) szereplő kegyszobor. Erről a következőket írta a nádor: „Ezen szent képet küldötték a bécsi szent lőrinc klastromban lévő apáca szüzek tiszteletes annyának, groff Molárti Barbála Renáta Apáca Szüznek, az 1680 esztendőben mely az 1490 esztendőben faragtatatott, ki előtt Lutter Márton midön még pap vólt és az klastromból ki nem szökött vólna, misét mondott: ezen kép előtt csudák-is történtenek annak előtte, s most-is nagy tisztességban tartatik.”²² A történet további, írásom tárgyához köthető vonása, hogy a nevezett bécsi rendházzal a későbbiekben kolostori előjáróként Esterházy Krisztina Jozefa is szoros kapcsolatot ápolt. Esterházy Pál leányának nevéhez köthető az a „diplomáciai tevékenység”, melynek révén a magyarországi és a bécsi rendház – korábban is meglévő – kapcsolata szorosabbá vált, amit az 1691-ben kelt *Fraternitätsbrief* is igazol.²³

Emil Ludwigsdorff gyászbeszédében tehát Esterházy Krisztina Jozefa egy személyben szerzetesnőként, különleges kegyelmek hordozójaként, „lelki anyaként”, „méhkirálynőként” és az Esterházyakhoz is köthető – egyedi, jellegzetes metaforákkal is jellemezhető – kegyesség gyakorlójaként egyaránt megjelenik. A prédikációt a bencés hitszónok retorikai felkészültsége révén, mint rendkívül izgalmas irodalmi anyagot és egyben forrásértékű kordokumentumot, a Klimo Könyvtár gyűjteményének fontos darabját értékelhetjük.

¹⁸ Kiemelés az eredeti szövegben.

¹⁹ MOHL 1924. 27–31. Vö. DUDEK 1904 41.

²⁰ BARTÓK 2015. 545.

²¹ Vö. TÜSKÉS–KNAPP 2002.

²² ESTERHÁZY 1696.

²³ Órzesi helye: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Bécs. Jelzete: AT-HHStA 1691 II 02

FORRÁSOK, RÖVIDÍTÉSEK

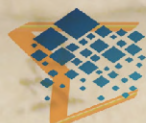
- ESTERHÁZY 1698   Speculum Immaculatum, quo demonstratur ex probatissimis authoribus Beatissimam Virginem Mariam sine labe originali esse conceptam, authore Paulo Sac. Rom. Imp. Principe ESTORAS de Galanta, Regni Hungariae Palatino. Viennae Austriae, Leopoldus Voigt, 1698. RMK III. 4080
- ESTERHÁZY 1696   ESTERHÁZY Pál: Mennyei korona, az az Az egész Világon lévő Csudálatos Boldogságos Szűz Kepeinek rövideden föl tett Eredeti. Nagyszombat, Egyetemi ny., 1696.
- LUDWIGSDORFF 1719   Das Schöne Ebenbild Des Göttlichen Herzen, Oder Das dem hochwürdigsten Herzen Jesu In allem Ganz gleichförmige Herz, Heilige Anna: Unter diesen herzigen Herzens-Gleichnissen in einer Lob- und Canzel-Red an der Jährlichen Ruhm-Gedächtnuß dieser grossen Anfrauen Christi vorgestellt In der Hochfürstlich-Esterhasischen Hof-Capelle, Zu Eysenstadt, Wien, Kaiserl. Reichs- und Hof-Buchdruckerey, 1719.
- LUDWIGSDORFF 1728   Die grosse Fürsten-Tochter auss denen Hohen Liedern Heiliger Schrifft Cant. cap. 7. v. I. in einer Trauer- und Leich-Ehren- Predig vorgestellt ... in Weyland ... Josephae Christinae auss dem hoch-fürstlichdurchläuchtig Esterhasischen Stammen-Hauss in den ... Ordens-Stüfft ... Adelicher Chor-Frauen Ord. S. Augustini Canonissarum Regularium in Eysenstadt ... Pröbstin ... ist vorgetragen ... worden von Aemiliano LUDWIGSDORFF, Wiener Neustadt, S. Müller, 1728.
- PÁZMÁNY 1623   PÁZMÁNY Péter: Hodoegus. Igazságra vezérlő kalauz. Posomban, [typ. Societatis Jesu], 1623.
- PTE EK TGYO KK   PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont, Történeti Gyűjtemények Osztálya, Klimó Könyvtár
- RAYMUNDUS 1731   RAYMUNDUS a Nativitate B. V. M.: Anima vivens mortua, die lebend-verstorbene Seele der... Kloster-Jungfrauen Aloysiae von Heil. Emerico... Pressburg, Druck Royer, 1731.
- SZENT BIBLIA, 1626   Szent Biblia. Ford. KÁLDI György. Béchben, a' Koloniai Udvarban, Formika Máté, 1626.
- TYUKODI 1641   TYUKODI Márton: Az tiszta életü Joseph Patriarcha. Varadon, Szenci Kertesz Abraham, 1641.

IRODALOM

- BARTÓK 2015   BARTÓK István: „...akiktől a legtöbbet merítettem...” Esterházy Pál a Szeplőtelen Fogantatásról. In: Esterházy Pál, a műkedvelő mecénás: Egy 17. századi arisztokrata-életpálya a politika és a művészet határvidékén. Szerk. Ács Pál. Budapest, 2015. 545-558.

- DUDEK 1904 DUDEK János dr.: *Immaculata a magyar irodalomban*. In: *A Szent István Társulat 1904. évi Emlékkönyve*. Budapest, 1904. 12–73.
- HARGITTAY 2001 HARGITTAY Emil: *Gloria, fama, literatura. Az uralkodói eszmény a régi magyarországi fejedelmi tükrökben*. Budapest, 2001. (Historia Litteraria 10.)
- KECSKEMÉTI 2007 KECSKEMÉTI Gábor: *„A böcsületre kihaladott ékes és mesterséges szöveg, írás”*: A magyarországi retorikai hagyomány a 16–17. század fordulóján. Budapest, 2007. (Irodalomtudomány és Kritika)
- LAUSBERG 1961 Heinrich LAUSBERG: *Handbuch der literarischen Rhetorik. Eine Grundlegung der Literaturwissenschaft*. München, 1961.
- MACZÁK 2009 MACZÁK Ibolya: *A herceglány léptei: Család- és nőreprezentáció az Esterházy Krisztina Jozefa felett mondott gyászbeszédben*. In: *„Fényes palotákban, ékes kőfalokban”*. *Tanulmányok az Esterházy családról*. Szerk. MACZÁK Ibolya. Szigetmonostor, 2009. (Források Tükrében) 125–140.
- MACZÁK 2015 MACZÁK Ibolya: *Rózsák tövis nélkül. Családreprezentáció az Esterházy-apácákhoz (is) kapcsolható temetési beszédekben*. In: *Esterházy Pál, a műkedvelő mecénás: Egy 17. századi arisztokrata-életpálya a politika és a művészet határvidékén*. Szerk. ÁCS Pál. Budapest, 2015. 571–578.
- MOHL 1924 MOHL Adolf: *Herceg Esterházy Pál nádorispán, a magyar Mária-leventék példaképe*. Életrajz. [Sopron], 1924.
- MOHL 1937 MOHL Adolf: Hg. Esterházy Krisztina Jozefa, a kismartoni szent ágostonrendi kanonokapácsok fejedelmasszonya 1663–1728. Sopron, 1937.
- MÓRÓ 2001 MÓRÓ Mária Anna: *A Pécsi Egyetemi Könyvtárban őrzött Klimó-könyvtár katalógusa. I. A könyvek szerzői betűrendes katalógusa*. Pécs, 2001. (A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 1.)
- TÜSKÉS–KNAPP 2002 TÜSKÉS Gábor – KNAPP Éva: *Esterházy Pál Mária-atlasza*. In: TÜSKÉS Gábor – KNAPP Éva: *Az egyházi irodalom műfajai a 17–18. században*. Budapest, 2002. (Irodalomtörténeti Füzetek 151.) 106–150.
- UTASI 2015 UTASI Csilla: *Esterházy Pál önreprezentációi*. In: *Esterházy Pál, a műkedvelő mecénás: Egy 17. századi arisztokrata-életpálya a politika és a művészet határvidékén*. Szerk. ÁCS Pál. Budapest, 2015. 301–315.

A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 13.

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont

